

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ КУЛІНАРОНІМІВ

Тетяна КУРУШКІНА (Горлівка, Україна)

У статті розглянуто особливості номінації назв страв сучасної англійської мови, проаналізовано основні способи деривації, подано класифікацію кулінарнімів за семантичним принципом.

The peculiarities of designation of culinaronims are presented in the paper. Basic means of derivation of English dishes are analysed, the classification of culinaronims based on the semantic principle is given.

Дослідження номінації, семантики явищ традиційної матеріальної та духовної культури певної нації належить до актуальних питань сучасної лінгвістики. Об'єктом нашого розгляду є лексика на позначення назв страв в сучасній англійській мові.

Необхідність дослідження назв англійських страв визначається приналежністю їх до одного з найбільш культурно й національно специфічних прошарків лексики. Одиниці, що належать до поля кулінарнімів займають важливе місце у повсякденному житті людини та відображають особливості національної свідомості. Їм, як уособленню системи харчування певної народності, притаманне відбиття певних звичаїв, пов'язаних з приготуванням повсякденних і ритуальних страв, харчовими забобонами, обмеженнями та перевагами, певними смаковими стереотипами. Особливості національної кухні відображають та заломлюють ті традиції, які з найдавніших часів і до теперішнього часу супроводжують соціальне існування сучасної людини в рамках тієї чи іншої національної культури. Національні страви можна вважати знаком й засобом самоідентифікації етносу.

Група «назви страв» займає одне з провідних місць у системі лексикону за багатством та розмаїттям структурно-семантичних і граматичних форм і протягом декількох десятиліть викликає інтерес багатьох лінгвістів. Комплексний аналіз даної групи здійснювався на матеріалі різних мов і у різних аспектах, а саме: лінгвокультурологічному, зіставному, семантико-семіологічному та лінгвокогнітивному.

Метою нашої статті є опис структурних й семантичних особливостей англійських кулінарнімів, висвітлення номінативних процесів, що є характерними для досліджуваного прошарку лексики. Матеріалом дослідження стали понад 2000 кулінарнімів, що були вилучені з словників англійської мови [9; 10; 11] та кулінарних довідників [6; 7; 8] методом суцільної вибірки.

Розглянемо найбільш поширені засоби словотворення англійської мови. Більшість вітчизняних та закордонних лінгвістів (Арнольд 1966, Каращук 1978, Мешков 1976, Раєвська 1971, Гінзбург 1979, Plag 2002, Bauer 1983) виділяють афіксацію, композицію та конверсію як основні способи словотвору англійської мови. Поряд з основними слід відзначити й такі способи як аббревіація, телескопія та лексикалізація синтаксичних структур.

Отже, виділяємо наступні структурні класи слів: прості, похідні, складні, складносуфіксальні та декількасловні номінації, що є дуже поширеними і в інших лексико-семантичних групах [4].

Високорозвинена система словотвору англійської мови зумовила той факт, що її основний масив складається з похідних слів. Слід зазначити, що термін «похідне» слово може трактуватися як у більш широкому сенсі (в протилежність терміну «просте», «непохідне» слово), так і у більш вузькому розумінні – для ідентифікації словотворчої структури афіксальних та вторинних одиниць номінації. В працях О.С. Кубрякової [2: 5] під похідним словом мається на увазі будь-яка вторинна одиниця номінації зі статусом слова незалежно від структурної простоти чи складності останнього. Складне слово принципово відрізняється від інших об'єктів лінгвістичного аналізу, в тому числі від похідних афіксальних та конвертованих слів [5: 7]. Як відзначає В.В. Віноградов: «Словоскладання є своєрідним комбінованим типом словотвору, синтактико-морфологічним. Питання про співвідношення основ, про порядок їх зціплення виводить цей тип словотвору за межі правил утворення простих похідних слів». [1: 208]

Аналітичний склад англійської мови обумовив різноманітність шляхів утворення слів-кулінарнімів. Слід зазначити, що традиційно найбільш продуктивний вид словотвору,

афіксація, не є тут домінуючою; серед словотворчих моделей кулінаронімів переважають ті, що сформовані шляхом композиції, конверсії та лексикалізації синтаксичних конструкцій

Таблиця 1.

Структурні типи кулінаронімів сучасної англійської мови

№	Структурні типи	Кількість одиниць	%
1.	Афіксальні	68	3,5
2.	Композити	245	12,7
3.	Афіксні композити	3	0,2
4.	Кореневі	325	17
5.	Конверсиви	38	2
6.	Редульковані	8	0,4
7.	Абревіатури	32	1,7
8.	Телескопічні	2	0,1
9.	Словосполучення	1153	59,4
10.	Фрази	59	3
	Усього	1933	100

Слова, що утворені з трьох або більше основ за допомогою лексикалізації синтаксичної структури є найбільш притаманними англійському полю назв страв (59,4 %): *bubble-and-squeak*; *bacon-and-eggs*; *fish-and-chips*, *sausages-and-mash*; *toad-in-the-hole*; *angels-on-horseback*, *Arbroath-style lobster*, *bread-and-butter*, *chocolate up and over pudding*, *cluck and grunt*, *eggs in moonshine*, *eggs over easy*.

Значна кількість прикладів пояснюється тим, що назва страви конденсує в собі максимальний обсяг інформації, що міститься у її рецепті, і повинна відбивати такі аспекти як склад продуктів, спосіб приготування, зовнішній вигляд, смак, тобто являти собою згорнену форму кулінарного рецепта: *baked chicken breasts with tomato*, *baked fish with tarragon*, *cauliflower with rich mushroom sauce*, *chilled cucumber soup with prawns*, *layered avocado and tomato mousse*, *marrow with tomatoes*, *orange-mustard sauce*, *pasta with cream and ham*, *pineapple-peach dipping sauce*, *vegetable and nut fricassee*.

Другим за поширеністю (12,7 %) в англійській мові способом словотвору є утворення слів за допомогою композиції, найчастіше без зв'язуючого елемента та за формулою [N+N]: *cheesecake*, *teacake*, *oatcake*, *pancake*, *ash-cake*, *fishcake*, *tea-cake*, *corncake*, *cornpone*, *godcake*, *mincemeat*, *cornflake*, *eggnog*, *applesauce*, *headcheese*, *bubblegum* або за формулою [Adj+N]: *shortbread*, *shortcake*, *sweetbread*.

Типовим для англійської мови є утворення слів-кулінаронімів за допомогою конверсії (2 %) за формулою [V-N]: *to puff – a puff*, *to snap – a snap*, *to stew – stew*, *to fry – fry*, *to split – split*, *to roll – a roll*.

Найвним і поширеним є і зворотній процес за формулою [N-V]: *to jelly*, *to mash*, *to ragout*, *to chop*, *to hodgepodge*, *to spatchcock*, *to steam*, *to grill*.

Афіксація традиційно протиставляється конверсії, хоч останню іноді широко трактують як синтаксичну деривацію. Цим способом найчастіше утворюються відіменникові та віддієслівні слова-кулінароніми за моделлю [N/V + affix]:

1. V/N + -y = N: *gravy*, *jerky*, *pasty*, *patty*, *savoury*, *cutty*, *buffy*;

2. N/V + -er = N: *chowder*, *bloater*, *frankfurter*, *hamburger*, *jawbreaker*, *platter*, *rasher*, *sucker*, *cracker*, *fritter*, *bloomer*.

Досить частотними є скорочення :

початкові – *beefsteak > steak* ; *hamburger > burger* ;

кінцеві – *bitter beer > bitter*; *mashed potatoes > mash*; *lollipop > lolly*.

еліпсис – *steak tartar > tartar* ; *patty cake > patty*; *Shandy guff > shandy*; *Gloucester cheese > Gloucester*; *Dunlop cheese > Dunlop*

Не дуже поширеним, але наявним способом утворення кулінаронімів є телескопія (сполучення, стягнення двох слів в одне): *brunch – br/akfast + l/unch*; *ricicles – ri/ce + i/cicles*.

Отже, найбільш частотні словотворчі моделі кулінаронімів формуються шляхом складання основ, конверсії та лексикалізації синтаксичних структур. Крім того, кулінароніми можуть утворюватися шляхом афіксації, скорочення та телескопії. У результаті маємо наступні класи слів: прості, похідні, складні, складносудфіксальні, декількасловні комплекси й фрази.

Як бачимо, серед назв англійських страв зустрічаються всі шість способів номінації. Значна кількість простих слів може бути поясненою тим фактом, що лексика харчування належить до первинного, найдавнішого прошарку лексики, що характеризується переважаючою більшістю простих утворень. Домінування ж декількасловних комплексів є показником того, що лексичні одиниці на позначення страв виступають згорненими варіантами кулінарних рецептів, в семантиці й структурі яких закарбовуються і спосіб приготування, і склад, і якості страви.

Таблиця 2.

Способи номінації англійських кулінаронімів

Класи лексики за способом номінації	Прості	Похідні	Складні	Складно-суфіксальні	Декількасл. комплекси	Фрази
	325	138	255	3	1153	59
%	17	7.2	13.3	0.1	59.4	3
Разом						100

Семантична класифікація назв страв англійської мови, на нашу думку, є органічно пов'язаною з класифікаціями страв, вживаними в харчовій промисловості. Англійські кулінарні посібники та довідники, що містять рецепти страв та поради щодо їх сервірування [7], традиційно поділяють блюда, згідно з етапами споживання їжі, на перші страви (first course), другі страви (second course) та солодкі страви (dessert). Альтернативною класифікацією виступає, запропонований більш сучасними джерелами, поділ на холодні страви або закуски, гарячі страви та десерт. Друга класифікація є безперечно сформованою під впливом європейської кулінарної традиції, до якої належить і, існуючий в Великій Британії, поділ страв на *appetizers*, паралельно з яким вживається синонімічне запозичення з французької *hors d'oeuvres*, *main course* та *dessert* або його синонімічний замітник *pudding*.

Слід зазначити, що поряд з наведеними класифікаціями, існує більш деталізований поділ страв за видами: *soups and broths*, *salads*, *sandwiches*, *pies and puddings*, *cakes* та за продуктами, з яких їх було вироблено: *meat dishes* (страви з м'яса), *fish and shellfish dishes* (страви з рибних й нерибних продуктів), *vegetable and fruit dishes* (страви з овочей) [8: 351].

В спеціалізованих посібниках англійською мовою досить часто зустрічається комбінація наведених вище класифікацій страв. Наприклад, Джейн Ешер [6: 88-125] розподіляє страви на *appetizers*, *starters*, *soups*, *fish*, *eggs*, *cheese and pasta*, *chicken and game*, *beef*, *lamb and pork*, *vegetarian dishes*, *puddings*, *biscuits and cakes*, *marinades*, *sauces and accompaniments*, відображаючи таким чином, поділ страв за а) етапами споживання, б) видами, в) продуктами, г) способом приготування.

Підбиваючи підсумки, треба зазначити, що проведений нами структурно-семантичний аналіз становить підґрунтя для проведення майбутнього ономазіологічного аналізу, що дозволить виокремити понятійні механізми створення тієї чи іншої назви страви, а також принципи її мотивації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Виноградов В.В. Избранные труды: Исследования по русской грамматике. – М., 1975. – 457с.
2. Кубрякова Е.С. Теория номинации и словообразование // Языковая номинация. Виды наименований. – М.: Наука, 1977. – С.222-303.
3. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. – М.: Наука, 1981. – 200 с.
4. Панасенко Н.И. Структурно-семантический анализ фитонимов во французском, немецком и английском языках // Одніиці та категорії сучасної лінгвістики / Збірник статей, присвячений ювілею Володимира Дмитровича Каліушенка. – 2007. – С. 132-144.
5. Положин М.М., Омельченко Л.Ф. Функциональное словосложение и префиксальные ономазіологические категории в английском языке: учебное пособие. – Ужгород: Закарпатье, 1997. – 99 с.

6. Asher Jane. Easy Entertaining with Jane Asher. – London: Guild Publishing, 1987. – 128 p.
7. Davidson Alan. The Oxford Companion to Food. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – 560 p.
8. Encyclopedia of Food and Culture. Volume 1: Acceptance to Food Politics/ Edited by Solomon H. Katz. – Thomson: Charles Scribner's Sons. – 2003. – 718 p.
9. Longman Dictionary of Contemporary English / Edited by Chris Fox, Elizabeth Manning, Michael Murphy. – Harlow: Pearson Education Limited, 2003. – 1950 p.
10. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Edited by A.S. Hornby, Sally Wehmeier, Michael Ashby. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 1422 p.
11. Sinclair Charles. Dictionary of Food. International Food and Cooking. Terms from A to Z. – London: A & C Black, 2005. – 632 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Курушкіна – аспірантка кафедри англійської філології Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Наукові інтереси: ономаціологія, лінгвокультурологія.

НУЛЬСУФІКСАЛЬНІ ПРИКМЕТНИКОВІ ДЕРИВАТИ В НАУКОВОМУ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (на матеріалі зоологічної термінології)

Ольга МІЗІНА (Харків, Україна)

У статті виявлено місце і роль нульсуфіксальних прикметникових дериватів у творенні складних термінів зоологічної метамови.

The place and role of adjectival derivatives with zero suffix in the creation of compound terms in zoological metalanguage are established in the article.

Від початку 90-х років, після утворення незалежної Української держави, почався процес оздоровлення наукової термінології, визначення специфіки та шляхів збагачення фахових терміносистем. Сучасний розвиток наукового стилю української мови перебуває на стадії становлення. З одного боку сучасна термінологія використовує надбане раніше, уточнюються номінації певних понять, а з іншого – творяться нові терміни. Процес неологізації лексичного складу наукової терміносистеми, як і мови взагалі, здійснюється різними шляхами. Основними з них є засвоєння іншомовних запозичень, поява лексико-семантичних варіантів та утворення слів за допомогою різних способів деривації.

У сучасній лінгвістиці не існує однозначного тлумачення сутності «терміна» і «термінології». Серед науковців спостерігається неузгодженість щодо семантичних особливостей терміна. Так, одні вчені вважають, що термін називає поняття (Т. Даниленко, Д. Дудик, Т. Кияк, А. Крижанівська, Н. Непійвода), на думку інших, термін виражає поняття (Д. Ганич, В. Овчаренко, І. Олійник) або співвідноситься з поняттям (І. Квітко, С. Худолєєва). Ми поділяємо думку С. Гонцової, що «термін – це не особливий вид лексичної одиниці, а особлива функція, вид її вживання» [4: 9], та А. Суперанської, що «термінологічний словотвір в цілому повторює словотвір, властивий словам загальної лексики» [6: 105].

Спостереження за словотвірною номінацією у сфері зоологічної метамови останнього часу дають підставу вважати, що вона, як і вся термінологічна система, активно поповнюється за рахунок складених найменувань. Деякі дослідники вважають, що багатослівні терміни набагато зручніші однослівних, оскільки дозволяють із більшою наочністю показати взаємовідношення окремих понять. Г. Винокур відзначав, що одним із мовних засобів такої систематизації термінів є двоскладний термін, одна частина якого виступає спільною з іншими термінами, а друга відрізняє його від суміжних понять [3: 42]. Розділяючи погляди Г. Винокура, Д. Шмельов уважав словосполучення більш мотивованими, ніж нерозчленовані одиниці мови [8: 24]. Ця закономірність спостерігається і в термінотворенні, коли недостатньо повно виражене значення будь-якого однослівного поняття. У цьому разі до його репрезентації підключаються додаткові компоненти.

Складений термін – це семантично складне найменування, яке з'єднує в одне ціле два або більше повнозначних слова. Складений термін, як і будь-який інший лінгвістичний об'єкт, має свою схему будови або структуру, представлений дво-, три-, чотири-, п'ятикомпонентними сполуками. Досить часто у біологічній терміносистемі використовують